

היים דובעריש פריעדבערג

בני לנדא למשפחותם

B. Friedberg.

Die Familie Landau

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

Die Familie Landau

ihre Genealogie

und ihr literarisches Wirken vom XIV. Jahrhundert
bis auf die Gegenwart

nach den Quellen bearbeitet

von

B. Friedberg

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

Frankfurt a. M.
J. K a u f f m a n n.
1905.

בני לנדא למשפחותם

לתולדותם. ותקפם וגבורתם בספרותנו מהצי המאה
השניה לאלף הנכחי עד ימינו אלה.

מעבד ער פי המקורות

מאת

חיים דובעריש פריעדבערג.

וכל-פניך לפודי הי (ישעיה נ"ד י"ג).

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

פראנקפורט א. מ.
י. קויפּפּמאן
תרס"ה.

פרק ראשון.

(א) כי שם משפחת לנדא אקרא — הבו גדל לצור מחצבתם, העיר לנדא (Landau) אשר בפפאלץ במדינת אשכנז, יען היתה ליהודים אשר גרו בתוכה בימי חשך ואפלה, — בראשית האלף הששי (השוה Zeitschrift f. d. Gesch. d. Oberrheins Bd. III 301) — מגן בעדם וכבודם, וימינה סמכה אותם נגד אויב ומתנקס, ונפשם בטוב תלין בשעריה. אחד השאננים כלנדא בחצי המאה השניה לאלף הנכחי היה "מורינז הרב רבי יהודה לנדא אשכנזי... מי שאסף התורה והקיאא והשפיע שפע לרוב לתלמידים לאלפים, כאשר נודע ומפורסם לכל בני אשכנז וצרפת", — כפי עדות בנו בהקדמתו לס' אגור, — ורבים פנו אליו בשאלותיהם בעניני דין ודין, ואף הוא השיב אמרים להם, בתשובותיו שהניח אחריו (השוה אגור ס' תקי"ח, ותשס"ג), וכנראה היה גם בנו אחד השומעים לקח מפיו, וביא פסקים רבים בספרו בשם אביו (ערך מ"ו פעמים).

(ב) בנו הר' יעקב ברוך לנדא למד בימי נעוריו בעיר קולוניא ובמנצא (אגור ס' תתקמ"ו), ויקשב תורה מפי רבים מחכמי אשכנז (שם ס' תשמ"ב וס' אשע"ד), ואחרי כן עבר גבול ארץ מולדתו ויבא ארצה איטליא; שם סר אל בית מדרשו של הרב מ' אברהם זכ"ש (שם ס' תשמ"ב) שהרכיץ תורה באחת הגלילות לומברדיא (השוה שו"ת מהרי"ק ס' צ"ג, ואור החיים מר"ח מיכל ע' 33), אשר נתן לו אחרי כן את בתו לאשה, ויתמוך ידיו עליו, וסמכו בסמיכת חכמים, ויפתח גם הוא טעינותיו הנובעים מים חיים, אל תלמידים רבים

אשר סביב יצתו עליו. ויהי בשנת ר"ט בשישה עשר לחדש החמישי :
 "ואני בתוך הגולה, [בפאוויאה] על נהר סזינו, נפתחו השמים ואראה
 מראות אלדים. ותהי עלי שם יד ה' וארא והנה רוח סערה בא מן
 הצפון ענן גדול, וארא כעין חשמל כמראה הקשת אשר יהיה ביום
 הגשם, וארא ואפול על פני, ואשמע קול מדבר ואומר אלי, בן אדם
 פתח פִּיךָ ואכזר את אשר אני נותן אליך, וארא והנה יד שלוחה אלי
 והנה בה מגילה עפה, ואפתח את פי ויאכילני את המגילה הזאת, ותהי
 בפי כדבש למתוק. ואחרי אכלי המגילה ואשמע אחרי קול רעש גדול,
 בן אדם הסכת ושמע ולבך יבין את אשר אדבר אליך, כי לא אל
 עמקי שפה וכבדי לשון אתה שלוח, אל בית ישראל המה ישמעו
 אליך, וידבר עמי ויאמר יעקב, עתה יצאתי להשכילך בינה בתחילת
 תחנונך יצא דבר, ואני באתי להגיד לך בין בדבר והבן במראה".
 הדברים האלה יבאר אחרי כן בהקדמת ספר חזון, כי לא בחדות
 ידבר עמנו, אך ורק כונתו להביע לנו, כי כל עסקו בתורה, וגם בזה
 כי המצות המעשיות סתומות בפירושיהן, והתלמוד ארוך ארוכה מארץ
 מדתו ורחבה מני ים, ולבות בני אדם קצרו להשיגו על אמתתו, ודברים
 רבים אשר הם עמוקים ונראים הפכים מן האמת, והסברות מפורדים
 ומפורדים בקצוי התלמוד, נעיתי חצני ללקט בעמרים אחרי הקוצרים.
 וקבצתי מהם כפי ההזדמן, לא בכונה ורצון מאשר למדתי מעט מזער,
 ולמען יהיה לי למשמרת, חקקתי הענינים אשר הם זרים לשומעיהם.
 ונראים הפכים ומכחשים האמת, וכאשר יתבונן בהם המתבוננים, ומצאם
 בלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, וקראתים חידות... ולא
 להתפארה לא לסכלות כי כונתי לשם שמים... וקראתי לקבוץ המעט
 הזה ספר חזון כי ההשגות הנעלמות כשישיגם החוקר אחריהם,
 גמשלים לחזון ולנבואה, כי החזון והנבואה ישיגם החוזה בפתע פתאום
 מצד התנבחות עדיו השפע אלהים מה שאי אפשר להשיג לחכם כי
 אם במורח וביגיעה ובהקדמות רבות, וכאשר יעמוד אדם על הדברים
 העמוקים כאילו בא לו מצד השפע העליון.

בספר חזון יציע לפנינו חידות בעניני דת ודין ופתרון בצדן
 כדי לחדד התלמידים, ויספחו אל ספר האגור אשר אסף וסבך, ויוציאו
 לאור לכבוד תלמידו, הלא כה דבריו:

„דברי אגור בן יקה אל התלמיד החשוב כמ"ר עזריה אברהם בן
 כמ"ר דוד עובדיה הרופא זצ"ל מבית לאון מעיר טריקרקו.
 חשקה נפשו חשק נפלא להתדבק בחכמים כל היום יחרוש
 ידרוש יפרוש כנפיו להסתופף בצל החכמה למען יתדמה במעשיו
 בדעותיו בעשתנותיו אל השלמים התמימים בפעולתם לא יסבו בלכתם;
 ובראותי טוב כוונתו ותכונתו מעודדת לקבל החכמות התורניות לשוב
 מזנו ויושר שכלו יחתור מחתרות נסתרות למצוא אורחות נכוחות.
 יספג מסיכות סלולות ללכת אל עיר מושב המזימה. ואותי יום יום
 ידרוש להראות לו מכוא העיר להעיר רעיוניו ולהאיר עיניו להגיע אל
 מחוז חפצו בדרך היותר מתוקן להרים מכשול פן תגוף באבן רגלו.
 בחפשי אמתחות דעתי אמרתי אל לבי מה לך נדרם קום קרא לאלהיך
 אולי יתעשת ה' לנו ולא תישתכח תורה מישראל לרוב ספקות ודעות
 חלוקות ושמועות קשות מתחדשות חדשים לבקרים. בין ההרים הנכוחים
 בני אלהים הלא המה הגבורים ראשי הדורים הנמצאים בכל דור ודור.
 ע"כ נעתי חצני כי הציקתני רוח במני ואהבתו האלצתני. אמרתי
 ארוצה לדבר מצוה ויהי מה;

וזאת היתה הסבה הראשונה אשר עוררתני בראותי התלמיד
 החשוב הנזכר שולח ידיו בפרי עץ הדעת טוב ורע. הם המצות המעשיות
 המפורשת בתלמוד. גם ישים בכליו מחכמות העמוקות כמו חכמת
 הטבע ומה שאחריו וכל ההקדמות הצריכות להם. והזמן אשר הוא יקר
 במציאות לא יספוק לו לעמוד על אלו הדרושים כי צל ימינו עלי
 ארץ. עם רוב התלאות הנמצאות בגלות אשר קצר המצע מהשתרע.
 אמרתי אקימה נא ואאזור כגבר חלצי ואטן צמידים על ידיו ורביד הזהב
 על צוארו במוהר ומתן. ואכתוב לו רובי תורה שבע"פ בדברים אשר
 יפלו בהם הספקות והמחלוקות בין החכמים עם כל הדעות הנמצאים
 בחבורים אשר הם חשובים בעיני חכמי הדור ומוולתם לא חשתי כי
 הם בטלים ברוב בנין וברוב מנין. גם אכתוב חדושים מספקות אשר
 עליהם פסקו חכמי דורנו אשר הספקות ההם אינם נמצאים כפוסקים
 בביאור אמנם אל בעל השורים ישתי מנמתי ואחריו נמשכתי בעבותות
 האהבה כי הוא קבץ רוב הדעות שהיו לפניו יותר מכל הפוסקים. ואני
 אדרוך בסדורו ובלשינו וכל מה שכתב אשר לא נפלו עליו חלוקה על

הדרוש ההוא לא אכתוב ואעביר עליו כי אין כוונתי לחזור מה שכתבו האחרים. אמנם בכל דרוש אשר נפל בו מחלוקת בו אשים דברתי ואחזק דבורי בכל דרוש לשלשה חלקים:

החלק האחד בו אקבץ כל הדעות וכל דברי החכמים המתנגדים זה לעמת זה אשר הם נמצאים בחבורים אשר תחת ידינו. ובראשם רב אלפס משנה תורה מרדכי סמ"ג עמודי גולה אור זרוע המורים. שבולי הלקט הרשב"א הרוקח. גם לא אכתוב כל החדושים אשר נמצאים בפוסקים אלו מאין חולק עליהם רק לפעמים בחדוש גדול. ובחלק השני אכתוב בכל דרוש ודרוש ההסכמה וההלכה אשר פסקו גדולי אשכנז וצרפת אחר מי יש להסות ולנהוג דאם לא כן תהיה פעולתי בלתי סבה תכליתית. ובחלק השלישי אכתוב ואביא בכל דין ודין כל הספקות אשר נמצאו בתשובות אשר נחקקו ונתחדשו מזמן קרוב אשר לא ימצאו בפי' בפוסקים הנזכרים ובפרט מתשובות גדול בדורו אשר הרכיץ תורה לרוב מהר"ר יעקב מולץ זצ"ל. גם מיתר גדולי המורים. ומהפעולה הזאת יתפשטו שלש תועלות עצומות:

האחת שיצא הדרוש כד הדעות הנפולות בכל דרוש כולם יחד בלתי חפוש וחקירה, ואף אם לא ימצאו ספרים אצלו זולתי זה הספר כאשר יסתפק האדם בזה הספר עם חבור אחר אי זה שיהיה בודאי ימצא מרגוע לנפשו ולא תסבב דעתו לפוסק אחר:

והתועלת השני כי כאשר האדם נבון ולא ידע להסות ימין או שמאל לרוב הדעות ימצא בחבור זה אחרי מי ימשור וקא תהיה כוונתו ברצוא ושוב ויכון הדרך הישר:

והתועלת השלישי שימצא הרבה דינים פסוקים אשר לא ימצא בחבורים אחרים כי לא היתה לאל ידם לכתוב כל הספקות האפשריים לפול בתורה שבעל פה לרוב עומקה כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. וכלל אתן ביד המעיין בזה הספר במקום אשר לא כתבתי שם הספר מן הלשון אשר אני כותב הוא לשון המורים. גם כלל אחר אתן שאם לפעמים בדרושים לא אכתוב כמי נוהג העולם ויש בדרוש ההוא דעת רבינו אשר אבי רבינו יעקב בעל המורים ראוי שתדעו כי האשכנזים נמשכים על הרוב אחר דעת רבינו אשר ולכן לפעמים נסמכתי על הכלל הזה ולא כתבתי בכל מקום כמי ההלכה ואני יעקב

ברוך בן מורנו הרב ר' יהודה לנדא אשכנזי שנסתי את מתני
ואקרא בשם ה' ידריכני בנתיב יושר. יודיעני פשר. כי סראתי שם הספר
הנותן אמרי שפר. אגור בן יקא מג' מעמים האחד כי אגור מפני
האף והחמה כי דעתי תולה על בלי מה. ואין אתי שלמות מה. המעם
השני כי בו אגור ואקבץ כל הדעות שונות אשר אפשרים לכבצם כפי
הצורך וכפי ההשגה ונסמכתי על יסוד חזק כראי מוצק. והוא כי הנני
בן יקא. בן מ' שאסף התורה והקיאה והשפיע שפע לרוב לתלמידים
לאלפים. כאשר נודע ומפורסם לכל בני אשכנז וצרפת אשר עוד היום
נשארו אלי מזוהרו כמלא מחם סדקית ממנו אלמוד לקבוע הלכה ברוב
דברי רז"ל. והמעם השלישי כי אגורה ואשכנה באחלי שם. שמה ישבו
כסאות למשפט שיתנו צדקות ה'. והשם יודע וישראל ידע כי כוונתי
לשם שמים למען לא ירבו מחלוקות בישראל וכל איש אשר ידבנו
לבו לקרב אל המלאכה מלאכת שמים יסתכל באספקלריא המאירה
בחשיכה כאורה יתיר חרצובות ספקותיו. יפוצו מעינותיו להשקות
גומעי גנו. וכנו אשר נטעה ימינו. מה טובו אהליך יעקב אשר יך
שזכית להכנס תחת כנפי השכינה להיות לעם סגולה מכל העמים
ואתה ישראל נמשכת ליוצרך בעבודת עבודת האהבה לעבד בוראך
בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. וכל מעשיך נתכונו להיות לש"ש.
ואף בהיותך עוסק במפורסמות בצרכי חייך כיון פתיחין בעלותך נגד
אלהיך וכאשר תעיר משנתך ראוי לך להתקרב אל צורך במחשבתך
ובמעשיך ודברת כס בד' ולא בשיחה במילה. ואפי' הרהור בהבלי
העולם אסור כי הרהורי עבירה קשה מעבירה כי אם ביראת ה' כל היום.
ואתחיל לסדר דברי בעבודת היום כפי הסדר מבעל הטורים וראשונה
אדבר במה שהוא יסוד ועקר העבודה הוא למוד התורה על דרך
שהתחיל הגבר אשר הוקם על נעים זמירות. כי אם בתורת ה' חסדו
כי היא למעלה מכל העבודות ואף מן התפלה הנקראת עבודת הלב
ולאותם שחשקה נפשם בתורה ולאותם שתורתם אומנותם. ומה שאמרו
רז"ל בפ"ק דברכות א"ר מני גדול הקורא ס"ש בעונתה יותר מן העוסק
בתורה. הלא פרשו התוספ' שאינו רוצה לוטר העוסק בתורה בשעת
זמן ק"ש שצריך להפסיק דהא אפי' לתפלה צריך להפסיק כדאמר
בפ"ק דשבת כגון אנו מפסיקין ביי לק"ש בין לתפלה ופי' כגון אנו

שאין תורתנו אומנותינו הרשב"י וחבריו מפסיקין. אלא ר"ל גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מן העוסק בתורה שלא בזמן ק"ש והטעם הוא כאשר קורא ק"ש מקיים למוד התורה ג"כ במה שקורא ומקיים נמי מצות עשה אבל אותן שדומין לו' שמעון ודאי תלמוד תורה גדול מתפלה. ולכן אתחיל במי שמשכים לעבודת ה' קודם התפלה ללמוד תורה איך יתנהג בענין דברכות קודם שילמוד אחר שלמד כשיתפלל בבית הכנסת אם חוזר ויברך ואח"כ אכתוב הדין ממי שמהרהר בלבו תורה בלי נענוע הפה אם חייב לברך אם לא דבר זה אינו מבואר באר היטב בפוסקים כ"א מכללל אתמר: ע"כ.

אחרי השליכו עניני סדר מועד יאמר: "ויהי כאשר התעו אותי סעיפי מהשבותי, ועשתונותי לחצוני, לא יתנוני השב רוחי עד אוציא לפועל מזמות לבי, ויד ה' היתה עלי חזקה, לגמור המלאכה כפי חק..." אמרתי... אהוה בסנסיני דיני אסור והיתר מפני שראיתי הרבה מתנהגים... ודתיים שונות משתנות מדעת חז"ל, והולכים לקולא ומקל"ם יגיד להם. אף יש פורצים ורצים אחרי מנהיגיהם הרעים אשר נהגו ולא שיתו לבם לדברי חז"ל גם במה שכלם אסור, על כן נתעוררתי ונתאזרתי חיל לכתוב בקוצר כל המחלוקת הנמצאים בדיני אסור והיתר והפסק איך יתנהג בהם, והמנהגים אשר נהגו הפרושים, גם חדושים מספקות נהקקות תשובותיהן מגדולי דורנו, שהיו לפנינו כאשר עשיתי בתחלה... למען אנדור פרץ ולחזק בדק המצות."

את ספריו ה"אגור" וה"הזון" הביא הרב מ' יעקב לנדא תחת מכבש הדפוס בעיר גאפולי סביב שנת ר"ן (הישוה ברשימת ש"ש ע' 1225), עת היותו שם מגיה הספרים בבית הדפוס, ובקצה ספרו הדפים הסכמות חכמי איטליא, — שהן ההסכמות הראשונות, — הר' יהודה מסיר ליאון, הר' יעקב בר דוד פרוינצל, הר' בן ציון ב"ר רפאל דנויש (קרובו), הר' יצחק ב"ר שמואל מ' חיים ספרדי, הר' משה ב"ר שם טוב דמשפחת בן חביב, הר' שלמה חיים כהן ב"ר יחיאל רפאל, והר' נתנאל בר לוי איש ירושלם יאמר כי, "לו מהלכים ביי העומדים ולמנהגי הגלילות כל כלל פרטות וכללות".

מתי ואן האסף הר"י לנדא אל עמיו בלתי נודע, אך רוחו חי

חי בתוכנו, יען ספרו האגור כבר זכה לשש מהדורות, ומסקיו והוראותיו קנו להם שם עולם בספרות התלמודית.

(ג) בנו של ר"י לנדא הוא הר"ר אברהם. ויחנך אותו אביו במלאכת סדור האותיות בבית הדפוס בנאפולי ויהי "מצרף האותיות" — כדברי עצמו, — של הבחיי עה"ת והקאנון שנרפסו שם בשנת רנ"א-נ"ב, ויהי איש אשר תורתו אומנתו (השוה רשימת ש"ש ע' 2824), ועמו פסקה משפחת "לנדא" באיטליא.

(ד) "זרח השמש ובא השמש" עד ששקעה שמשו של המשפחה הנכבדה "לנדא" באיטליא, זרח אורה בעיר פראג, ואולי היה אביה הרב מ' יקותיאל בן הרב מ' יעקב לנדא הנזכר למעלה. הרב מ' יקותיאל הוא אביו של הרב מ' משה לנדא, שהיה עוד בשנת ש' אחד רבני העיר פראג, והרב מ' אליהו מנחם חלפן מוויניציא כתב אז על אדותו (שו"ת דרמ"א ס' נ"ו): "אע"פ שת"ל גדולי אשכנז וחסידיה נמצאים בפראג כמו הזקן והישיש אשר מעמו ונימוקו ותורת השם יתברך כל ימיו לא פסק מפומיה הוא הגאון כמח"ר משה לנדא, וחד דעמיה כמח"ר שמואל יצ"ו אשר היו מעולם אנשי שם". וכנראה עזבו אז הרב מ' משה ובנו הרב מ' שמואל (השוה שם סמן נ"ח) לנדא, את העיר הזאת לרנגל מחלוקות בעניני גיטין, ויבואו עירה קראקא. הרב מ' משה הורה פה צדק ומישרים, ולפעמים חתם יחדו עם הרמ"א וגיסו הרב בעל שארית יוסף (כמבואר בתשובותיו סמי ע"ז, ות' הרמ"א סי' י"ב), וימת בשנת שכ"א, ועל מצבתו חרות:

י"ט אדר יקיר"א ⁽¹⁾.

הדור אתם ראו כי נמצא קבר איש קדוש מימים סרמונים מו"ה משה סג"ל לאנדא הנזכר בתשובת הגאונים ה"ה הרמ"א ושארית יוסף שישב עמדם בשבת תחכמונים. כנזכר בתשובת הרמ"א בזה"ל: "ובא הדין לפני חכמי

(1) על אדות הגימ משה לנדא התייבחו בעל עה"צ ואיש ריבו בעל מפלח עה"צ, אכן על שנת מותו לא דברו מאומה, ושניהם החליטו שנפטר בשנת שכ"ו (ויקיר"א), כי כן העתיק בעל עה"צ ממצבתו, ומבקרו לא בקר האם כדבריו כן היא. ועתה שואל אנכי, הלא כל הנפטרים הנרשמים בפנקס הח"ק נרשמו לפי סדר זמן פטירתם, וא"ז, והנרשם קודם קדם זמן פטירתו

קראקא. האחד הישיש מורה לצדקה, הגאון מ' משה סג"ל
לאנדא והשני אשר בצדו הגאון גיסי מו"ה יוסף כ"ץ
ונמנתי לשליש עמחם ואני הקטן שבהם. ואם היה נמנה
ראשון שבחבורה, זה האות שהיה שר וגדול בתורה,
זכותו יעמוד להגן על העיר הזאת להנצל מכל צוקה
וצרה ע"כ נתחדש הציין הלז בהוצאת החברה על ידי
המתעסקים בשנת תקס"ח לפ"ק.

בנו הראשון הרב מ' שמואל² האסף אל עמיו בקראקא ר"ה
שכ"ה (פנקס הח"ק דף כ"ו ע"א), ובנו השני הרב מ' יקותיאל
האריך ימים ונפטר בישיבה טובה בשנת שע"ד (שם דף ס"ו ע"ב),
ובתו מ' גימל אשת ר"י ... מתה בשנת שנ"ו (שם דף נ"א ע"ב).

ה) נעלה היא מעל כל שפס ששרי יקותיאל, — בן הרב מ'
משה הנזכר למעלה, — הוא אבי הרב מ' יצחק הלוי, אשר לבית
לנדא יתימר גם הוא, ויהי אחד אלופי העדה בקראקא בתחלת
המאה החמישית, כמבואר בפנקסי הקהלה, ואחרי הלקחו למרומים,
מלא 1) בנו הרב המופלא גביר לאחיו מ' יוסף מקומו, ונתקבל על
כנו, ועוד אחרי חצי המאה החמישית אנחנו מוצאים חתימתו בפנקסי
העדה בקראקא. 2) ובנו השני היה כנראה הרב הקצין המפורסם מו"ה
בנימין וואלף סג"ל לנדא, ראש משפחת לנדא בעיר אפסא
(Opatow) בפולניא, (השוה דעת קדושים דף ע' 104).

ו) הרב מ' בנימין וואלף הנ"ל הוליד שני בנים: 1) הרב

להנרשם אחריו, ואיך תזכר זאת שהנימ משה לנדא הנפטר — לדעתם —
בשנת שכ"ז, נרשם בפנקס הח"ק דף כ"ג, והנימ זלמן רונקיל הנפטר בשנת
שכ"ב, נרשם ברף כ"ד ?! אכן האמת תורה דרכה, כי באמת נפטר הנימ משה
לנדא בשנת שכ"א, ועל מצבו חרות יקיר"א, — שכ"א — ולא ויקיר"א —
שכ"ז — כאשר העתיק בעל עיר הצדק בטעות, ולנכון נרשם בפנקס הח"ק
לפני הנימ זלמן רונקיל, ונודע לנו ג"כ שהנימ משה לנדא מפראג הוא
הנפטר בעירנו.

² בתו מ' צארה מתה בפראג ע"יה שצ"ד (האק משפחת פראג
ע' 196) וכנראה היה הר' דניאל לנדא (שם) ג"כ בנו, והוא אבי משפחת
לנדא שהסתעפה אחרי כן בפראג.

הראש והמנהיג מ' יוסף, חתן הרב הנדיב מ' נתן אחיו של הרב מ' אשר אנשי'ל מפרעמיסלא, ונזכר לתהלה בסוף החלק הראשון מספר "שמנה לחמו" (דעסויא תס"א 4⁰) (2) והשני הוא "הרב מ' יחזקאל סג"ל לנדא אלוף ודיין באפטא" (דעת קדושים ע' 104).

הרב מ' יחזקאל לקח את מ' וויטושי, בת הרב הג"מ יצחק חריף, שהיה אז אבד"ק אפטא ואח"כ אב"ד בעיר מראקא, (השוה עיר הצדק ע' 127, לוחות זכרון ע' 19) לאשה, ותלד לו את הרב האלוף הקצין המפורסם מ' צבי הירש (דע"ק שם); ברבות הימים נתמנה הר' צבי להיות פרנס עדת אפטא (בספר אבני שהם הנספח לס' נחלת יעקב פרשת ויצא), וכל עניני הצבור נחתכים על פיו מערך שנת ת"ט"ו והלאה (בפנקס הח"ק באפטא), ויהי דבר עירו. אבל מה מאד יאמנו דברי חז"ל האומרים כי "אין מעמידין פרנס על הצבור אא"כ מופה של שרצים תלויה לו מאחוריו", יען כפי שיספר לנו הרב יעב"ץ "במגלת ספר" (ע' 44) לא היה זך וישר פעלו; הלא כה דבריו: "בעת ההוא אירע דבר תקלה באפטא ע"ד מחלוקת שהיה בקהל עם משפחה התקופה וויטשיז, ובגללה נתלו שני אנשים בעלי צורה לומדים חשובים, ע"י עלילות שקר ששמו עליהם בסבת גברי אלמי הג"ל, שבצבור היותם בעלי מחלוקת ומריבה תמיד עם הכל, מפלו להם שם בינוי קרחם, הוא שמם עד היום נודעים ומפורסמים, ולכן כשהגיעה שעה של ראש המשפחה הוא ר"ה וויטשיז (שהשתדך אמ"ה עמו אחותי נחמה נשאת לבן בנו) לפטר מן העולם שלח אחרי מחותנו אמ"ה ז"ל להתראות קודם מותו ולא רצה לבא אליו". (3) אם הדברים האלה כהויתם הם או לא, אחריותם על מספרם, הרב יעב"ץ, המפרז פעמים רבות בספרו על המדה, ולכן לוא נניח כי רק קורטב אחד של אמת יש בספור הזה, או אז דיו להועם מעט הוד זהר הפרנס הר' הירש הג"ל, שהיה כנראה גם רודה בעמו. בשנת תע"ה, ח' חשוון, גוע ויאסף אל עמיו באפטא (דע"ס בשם פנקס הח"ק), ואלה בניו:

(3) וממש, כמעט אות באות, כדברים האלה כתב הרב יעב"ץ גם בס' שבירת לוחות האון (קף נ' ע"א), וכנראה טינא היתה בלבו על משפחת לנדא. אולי מפני שעמדו לימין צדקו של ר"י אייבשיץ.

(1) הרב מ' יצחק נולד באפטא, ואחר שנתגדל ועשה חיל בלמודו שמו מנהיגי עדת טרלא משרת הרבנות על שכמו. ביום י"ט שבט תע"ח נתקבל לרב בעיר מולדתו אפטא (דע"ק ע' 111) ויתן שם הסכמה בשנת תפ"א ע"ס דרש משה (לכוב תרל"ד 4⁰); הרב יעב"ץ יאמר בשבירת לוחת האון (דף ג' ע"א) "שהיה לו שם מריבה עם אחיו ר' יודא... ע"י תרקבא דדינרי דעייל להשררה, אבל אחיו לא הודה לו באדנות הרבנות, ודפסיד במחלוקת ההוא רק ע"ד סכוב עם אתרוג, מי יסבב תחלה, בעבור זה פזרו הון רב". בשנת תפ"ט כבר מצאנוהו שוכן על כסא הרבנות בזאלקווא, ויתן אז הסכמתו על ס' גור אריה (אמ"ד תצ"ג 2⁰) "וגם שם היה לו מריבה עם הקהל" (הרב יעב"ץ שם), וקבל להיות רב הגליל מלכוב, (4⁰) ויסכים שם על ספרים רבים ובתוכם ע"ס ברכת יעקב (לכוב תקנ"ו 2⁰) בשנת תצ"ט בועד יערסלאב, ומשם נתקבל לאב"ד ור"מ בעירו קראקא ערך שנת תקי"ד, לעדות הר"י עמדין (שם) "בעד ארבעים אלפים זהובים" (5⁰), ואם ר"י אייבשיץ עבר מעט הגבול, כאמרו בראש מכתבו הנדפס בלוחת העדות (דף נ"ב), שהוא "ראשון שבראשון לגאוני זמן שאין למעלה הימנו", אבל בכ"ז גדול היה האיש הזה בתורה, יען גם רבים מגדולי דורו לקחו הסכמותיו ויענדום עמרות בראש ספריהם. בשנת תקכ"ח גוע ויאסף אל עמיו בקראקא, ומצבתו תהגה נכאים.

"לתוגה נהפכה שמחתנו, גדה כבוד מישראל,

נפלה עמרת ראשינו, כבוד הרב הגאון המפורסם מופת דורנו, מו"ה יצחק לאנדא סג"ל אב"ד ור"מ דפה והגליל, לאמונה גבר בארץ, נדג את עמו באמת ובתמים ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים, ויצא יצחק

(4) נגד השערת הרב ר"ש באבער בקריה נשכבה ע' 47, יען ע"ס ראשית חכמה (זאלקווא ת"ק 8⁰) הסכים ר"י לנדא בשנת ת"ק בתור אב"ד בגליל לכוב, ור"ז וואלף בר' יהושע בתור אבד"ק זאלקווא (ג"כ בשנת ת"ק).
(5) ע"כ אמתת הדברים האלה, יעידו דברי הדיונים מקראקא, במכתבם שכתבו אל ר"י אייבשיץ (לוחת העדות דף ל"ה ע"א), ויבקשוהו לכא אליהם, יען רבים מהעדה מאסו "במים חיים... ונותנים עיניהם בתרקבא דדינרי".

לשוח ביזדה חקל תפוחין. רוח אפינו, נדכר בשחיתותינו,
 נפטר אור ליום הששי שמחת תורה יינת תקב"ח לפ"ק".
 (2) הרב הנגיד והקצין מ' אברהם אלוף וראב"ד באפסא-
 ומוזכר בפנקס העיר משנת תע"א עד תק"ז (דע"ק ע' 111). —
 (3) הרב הקצין מ' יהודה (הנ"ל בסמן 1) ארש לו לאשה את מ' חיה
 בת הרב מ' אלעזר אבד"ק דובנא (בהקדמת שו"ת נודע ביהודה). ויהי
 אחד מנהיגי הועד ארבע ארצות בשנת תפ"א (ח"י אלול) בועד
 ריציוואל, כנתנם הסכמתם על הדפסת הספר "דמשק אליעזר"
 (יעסניץ תפ"ג 4) ויחתום הק' יהודה בהמנוח הנגיד המפורסם מוה"ר
 צבי הירש סג"ל לנדא זצ"ל מאפסא. ויאסס אל עמיו באפסא
 י"ג כסליו תצ"ח (דע"ק שם) ובנו הרב מ' יחזקאל יאמר, כי: "תורה
 וגדולה כאחד, אצלו נצמדו יחד". ולזכרון נשמתו נדב בנו זה כפורת
 מרוקם זהב וכסף (פנקס אפסא), ורעיתו קנתה מקום קבורתה אצל
 קבורת אישה, ותמת גם היא באפסא בשנת ת"ק (שם). (4) הרב האלוף
 מ' יחזקאל חתן הג"מ מגחם מענדל מקראטשיין, מוזכר בפנקס
 אפסא משנת תע"א עד תצ"א, ויתן בשנת תק"ז הסכמתו ע"ס תבנית
 אות יוסף (פפד"א תקי"ב 2) ויחתום: יחזקאל בה"ה מ' צבי הירש
 סג"ל לנדא פרנס הועד בגליל קראקא גיסו של הגאון מ'
 אביגדור ודודו של המהר"ר.

פרק שני.

- (א) בני הרב מ' יצחק לאנדא (הנ"ל בפ"א אות ו' סמן 1)
 הם: (1) האלוף מ' אשר שטת בימי עלומיו בקראקא ועל מצבתו חרות:
 פ"ג האלוף התורני הרבני המופלא מ' אשר בן
 הרב הגאון הגדול מ' יצחק ז"ל שהלך לעולמו בין
 המצרים וך בשנים ביום ה' כ"ב תמוז שנת תקכ"ה
 (לוחות זכרון ס' ע"ז).
 (2) הרב מ' [צבי] יוסף, חתן הרב האלוף מ' ישראל איסרל

בר' מרדכי מזאלקווא (קריה נשגבה ע' 51), היה אב"ד בגריידינג, ואחרי כן נהיה לאחד המנהיגים את הגליל מלכוב ויחתום על המכתב שכתבו להר"י אייבשיץ (לוחת העדות דף ל"ו ע"ב), וכמו כן נתקבל אחרי כן להיות פרנס הועד בגליל קראקא. בתתם הסכמתם על הדפסת הש"ס באמ"ד (משנת תקי"ב עד תקכ"ה, השוה מאמר על הדפסת התלמוד ע' 105), וגם בראש ש' אותת למועדים (זאלקווא תקי"ב 4°) נמצאת הסכמתו משנת תקי"ב (ח' אדר). וימת בזאלקווא וזה תאר מצבתו:

יום ג' ה' טבת תקכ"ו. עד הגל הזה הועדה המצבה קמה וגם נצבה להרב המאוו"ג החריף המפורסם מוהר"ר יוסף סג"ל לאנדא אב"ד דק"ק גריידינג בהגאון מוהר"ר יצחק אב"ד קראקא תנצב"ה (מריה נשגבה ע' 34).

3) הרב מ' יעקב היה בתחלה רב אב"ד בסרלא, ויבא שם בהסכמה בשנת תש"ד (ג' ניסן) ע"ס יפה מראה (אמ"ד תפ"ז 2°) ונתקבל אחרי זה להיות רב העיר טארניפאל וגליל פאדאליא, ונמצאת הסכמתו ע"ס אמרי צרופה (ברלין תקט"ז 2°) משנת תקי"ג, ואחרי כן חתם גם על הכתב נגד מאמיני ש"צ (אוצר חכמה ח"א דף י"ד, ושם נדפס כמעות "יוסף" לאנדא אבד"ק טרניפול) בשנת תקט"ו, ובשנת תקל"ג הסכים ע"ס תפארת ישראל (פפד"א תקל"ד 4°). וע"ס שו"ת קרבן ראשית (פפד"א תקל"ח 2°) בשנת תקל"ז, ועוד על ספרים רבים (השוה דע"ק ע' 119). בשו"ת בת עיני (סמן ב') ובשו"ת ר"ח כהן רפאפורט (חאה"ע ס' ס"ג) ערוכות תשובות אליו. — 4) הרב מ' אריה ליב היה דיין העיר אפסא, ומוזכר בפנקס העיר משנת תפ"ז עד תק"ו. ונמצאת חתימתו בועד ד"א בעיר משליץ בשנת תק"ב בתור נבחר מלכוב, ונמצאת הסכמתו ע"ס שערי בנימין (זאלקווא תקי"ב 4°) משנת תקי"ב (דע"ק ע' 118). — 5) מ' שרה רבקה שינדל אשת הרב מ' משה האבד"ק סטנוב (וימותו שניהם בבראדי, השוה מעלות היוחסין ע' ס"ו). — 6) אשת ר' משה פנחס בר' אברהם בנ' חיים מלובלין החתום בס' לוחת העדות (דף ל"ו ע"ב) שהיה אחד המנהיגים בגליל לבוב (שבירת לוחת האון דף נ' ע"א, וזוה לא ידע הר"ש באבער בק"נ ע' 69). — 7) אשת הרב מ' נתן גטע האבד"ק ראפשיץ בן אחיו של הר"י אייבשיץ (שבירת לוחת

האון דף נ' ע"א ומעלות היוחסין ע' ס"ו). 8) אשת הרב מ' יוסף הלוי אייטנינגא, שנדפס מכתבו בס' לוחת העדות (דף נ"ה) שהיה אבד"ק ראהטיין, ואח"כ בחמעלניק (השוה לו"ז ע' 18). אלה הם הרב בניו" (כן יכנס הר' יעב"ץ בשכירת לוחת האון דף נ' ע"א) של ר"י לאנדא. ב) ואלה תולדות הרב מ' אברהם (הנ"ל בפ"א אות ו' ס' 2) : 1) הרב מ' יוסף המוזכר בפנקס הח"ק באפטא שנתקבל לחבר בשנת תפ"ז (דע"ק ע' 119), וימת בשנת תקכ"ז (כמבואר בהסכמת בנו ע"ס בית אהרן). 2) הרב מ' חיים האבד"ק פאטקאמיין, חתן הרב הגדול והמציין מ' יעקב באב"ד מבראדי (מעלות היוחסין ע' ס"ו), ישב כמעט כל ימיו בעיר בראדי, ושם הסכים ע"ס רבים, כמו ע"ס אגודת אוזב (זאלקווא תקט"ב 4⁰), וכנראה גוע ויאסף אז עמיו ערך שנת תקנ"ג. וחתם בס' אור ישראל (ס' י"ב) בנדון הגט מקליווא, ובש"ת ר' אלכסנדר מרגליות. 3) הרב מ' דוב בער מוזכר בפנקס הח"ק באפטא משנת תקפ"ח (דע"ק ע' 119), ויחתום בועד ד"א ביערסלב בשנת תקי"ד (ב' מרחשון) על הכתב הנדפס בס' לוחת העדות (דף נ"א ע"א) : "דוב בער סג"ל לנדא מגליל לגבלין". 4) הרב מ' נפתלי הירץ, חתן הגאון מ' צבי אשכנזי בעל חכם צבי שנתן לו את כתו מ' נחמה לאשה, היה רב בעיר פרוזשעדבורז, ונהרג בין פוזשעדבורז ובין חענמשיין (השוה מעלות היוחסין ע' ס"ה, מגלת ספר ע' 44). 5) הרב מ' יעקב האבד"ק לובירטוב שהיה חתן הרב מ' משה רוטנבורג האבד"ק האמבורג (מעלות היוחסין ע' ס"ה). ג) בניו של הרב מ' יהודה (הנ"ל בפ"א אות ו' סמן 3) הם : 1) הרב מ' יחזקאל נולד באפטא ח"י חשון תע"ד, ויגרל לתורה ולתעודה, וישקוד על דלתותיה יומם ולילה בדבוק חברו ומורו הרב מ' יצחק אייזיק סג"ל מלאדמיר משנת ה"א עד ה"ג. "וכאשר מאבי נפרדתי ומביתו לבראדי יצאתי, נתחברתי עם חברים, יראי השם הטוהרים, בנינו לנו מדרש, מובדל מעדה ומופרש, ושישת ימי המעשה שם שמון ומכוסה, ועם כל זה, לא באנו במחזה, רק כל עסקנו, בכל מאמצי כחנו, בים התלמוד ובפוסקים" (בהקדמתו לשו"ת נו"ב). ויהי בהיותו בן שמונה עשרה שנה הוכיח לו לאשה את מ' ליכא בת הגביר מ' יעקב קא בדובנא, ויתקע אהלו בבראדי, ויתרועע עם חכמי העיר

הזאת, אשר שמוהו אחרי כן לראש בי די"ר. בשנת ת"ק"ה נתעלה לרב העיר יאטפול"א, ויתן שם הסכמות על ספרים שונים, וקבל על שכמו בשנת ת"קט"ו משרת רבנות העיר פראג, הגדולה והעתיקה. בשנת ת"קל"ו הביא תחת מכבש הדפוס בעיר הזאת ספרו היקר ה"נודע ביהודה" ונכבד בישראל, ואחרי כן הציב "ציון לנפש חיה" אמו, וספריו הנחמדים נתקבלו ברצון רב וזכו מהדורות רבות. בשנת תקנ"ג נאסף אל עמיו ויצו לבלי כתוב על מצבתו רק בדברים האלה:

"יום ג' י"ז אייר תקנ"ג לפ"ק.

פה נטמן ונקבר הרב המחבר ספר "נודע ביהודה, ציון לנפש חיה, הוא הרב המפורסם מו"ה יחזקאל הלוי אב"ד ור"מ פה פראג, בן הרב הגדול המפורסם מו"ה יהודא סג"ל לנדא זצלה"ה, תהא נשמתו צרורה בצרור החיים. קורות ימי חייו, והרפתקאות אשר הישתרגו עליו על צוארו במשך שנות חייו עלי אדמות, כתוב בעט סופר מהיר מאת בנו הרב מ' יעקב קא. בהקדמת שו"ת נודע ביהודה, ובספר מופת הדור מאת הרב מ' יקותיאל ארי' קאמעלהאר (מונקאטש תרס"ג 8°) וגם בס' Leben u. Wirken מאת פרידלאַנדער מע' 33 והלאה, ומשם ידרשם הקורא, ולמה לי לטחון קמחא טחינא? — 2) הרב מ' יוסף האבד"ק קלימנטוב (מעלות היוחסין ע' ס"ז). — 3) ובת אחת נשואה להרב מ' מרדכי בהג"מ ליב האב"ד קראסא (שם).

ד) בני הרב מ' יחזקאל (הג"ל בפ"א אות ו' סמן 4) למשפחותם הם: 1) הרב מ' בנימין זאב וואלף, חתן הרב מ' יעקב יוקיל הורוויץ האבד"ס בראדי וגלוגא (מעלות היוחסין ע' ס"ז), שהיה רב העיר קרעשוב. — 2) הרב מ' יוסף, היה בשנת תס"ב אחד מנהיגי הועד מד"א בקאנסטנטין, ויסכים אז ע"ס בית אברהם (ברלין תקי"ג 2°). בשנת תקט"ו כבר מצאנוהו שוכן בקרית אפסא בתור רב העיר, ויחתום על החרם נגד מאמיני ש"צ (אוצר חכמה ח"א דף י"ד), משם נתעלה להמנות בין רבני העיר זאלקווא, ומשם לקח אחר כבוד לברא"ד, ויסכים שם ע"ס מצנפת בד (זאלקווא תק"ז 2°). בשנת תקמ"א נתן הסכמה בתור רב העיר עיר חדש ע"ס כתר אהרן (זאלקווא

תקמ"ב⁴⁰). וכנראה נתקבל אחרי כן לאבד"ס מעזריש' ליטא, ונתן הסכמתו על הדפסת ספר הר הכרמל (פפד"א תקמ"ב²⁰) מאת שארן בשו"ת נודע ביהודה מוכא פעמים רבות (כמו מה"ת א"ח סמן ס"ז צ"ג אה"ע סמי קנ"ח ועוד).

פרק שלישי.

(א) להרב מ' [צב"י] יוסף (הנזכר בפ"ב אות א' סמן 2) שני בנים: (1) הרב מ' אברהם, אחד פרנסי עדת קראקא, ויתקן בשנת תקל"א, בלוית ראשי הקהלה ומנהיגיה, תקנות נכבדות לטובת העדה (כמבואר בפנקסי הקהל שם). — (2) הרב מ' הירש הרב בעיר זמיגראד. — (3) מ' וויטע אשת הקצין מ' הלל בן הקצין מ' ליבוש מקארוב (מעלות היוחסין).

(ב) מבני הרב מ' יעקב האבד"ק טארלא (הנ"ל בפ"ב אות א' סמן 3) נודעת לנו רק בתו מ' רייצה אשת הרב מו"ה יצחק הלוי הורוויץ האבד"ק אה"ו (אזה למושב ע' 53).

(ג) הרב מ' יוסף (הנזכר בפ"ב אות ב' סמן 1) הוא אבי: (1) הרב מ' צבי הירש שהיה אבד"ק צאנז (Sandez) ויתן שם בשנת תקכ"ז הסכמ' על ס' בית אהרן (זאלקווא תקכ"ח⁸⁰). — (2) הרב מ' אלעזר חתן הרב מ' יעקב יצחק האבד"ק זאמושטש, ושם אשתו הדסה, ויהי רב אב"ד בעיר טורבין, ויאסף אל עמיו בעיר אפסא ערך תס"ס, ומובאו ד"ת בשמו בסו"ס זכרון יצחק טאת חתנו.

(ד) להרב מ' חיים (הנזכר בפרק שני אות ב' סמן 2) בן: (1) הרב מ' יעקב לנדא, הבא על החתום בין החותמים על החומשים מהר' שדמה דובנא בבראדי בשנת תקמ"ד, ויהי חתן הרב מ' יחזקאל לנדא, ותמת אשתו מ' מירל בשנת תקנ"ז בעיר מגורם בראדי (מופת הדור דף ל"ט). ובת: (2) מ' רעכל אשת הרב מ' שמואל ברי' חיים (דע"ק ע' 127 וס"נ צד 228), אשר כנה את עצמו "לנדא" על שם חותנו, וימת י"ט אכול תקע"ח בוילנא.

(ה) הרב מ' יעקב (הנ"ל בפ"ב אות ב' סמן 5) הוא אבי: (1)

הרב מ' גפתי ל' הירץ שהיה אב"ד בעיר זוואלין וק"ק גרעניץ.
 ויתן בשנת תקמ"א הסכמה על הדפסת הספר כתר אהרן הנזכר. (2)
 הרב מ' זיסקינד (מעלות היוחסין ע' ס"ה). (3) ובתו היתה אשת
 הרב מ' יצחק אייזיק רב העיר לוברטוב.

(1) בני הרב מ' יחזקאל (הנ"ל בפ"ב אות ג' סמן 1) חס: (1) הרב מ'
 יעקב קא הכור. נולד ערך שנת תק"י ביאמפולא, אשתו
 הראשונה מ' רחל היתה בת הרב מ' יצחק הלוי איש הורוויץ
 ויתן בידה ספר כריתות, ויארש לו לאשה את מ' רייצה בת הרב מ'
 ישכר בעריש יאליש ממעזבז, ויגר בעיר בראדי, ולו חנן ה'
 לשון למודים, ושפתו ברור ממלה, כאשר נחזה במכתבו היקר הנדפס
 בראש שו"ת נודע ביהודה מהר"ת, ובתחלת ס' שבילי עולם (ואלקווא
 תקפ"ז⁸), ותולדותיו רשום בס' מופת הדור הנזכר מע' 70 והלאה.
 ויאסף אל עמיו בעיר בראדי בשנת תקפ"ב. (2) הרב מ' שמואל
 המחבר שו"ת שיבת ציון, ועוד ספרים נחמדים המעידים על רחב בינתו
 בכל מקצעות הספרות התלמודית, והודות לכשרונותיו הנעלים נתעטר
 כבר בחיי אביו לראש בי די"ר בפראג, וימת בש"ס כ"ח תשרי תקצ"ה
 (השוה בס' הנ"ל). (3) הרב מ' ישראל, חתן הרב האבד"ק סטאשוב.
 ויחבר ס' חק לישראל (פראג תקנ"ח⁴) ומרב ענותנותו לא קרא שמו
 עליו רק ברמזה, ואף ספרים רבים הוציא לאור עם הערותיו, וגם
 בכתובים נשארו ממנו ספרים אחדים. נאסף אל עמיו בפראג בשנת
 תק"ץ (שס) — (ובתו 4) מ' פרידא. אשת הרב מ' יוסף האבד"ק
 פוזנא (שס דף ל"ד).

(2) ואלה בני הרב מ' יוסף⁶ (הנ"ל בפ"ב אות ד' סמן 2): (1)
 הרב מ' יעקב שטחה לנדא שהיה רב"ד באפשא, ומוכאים ד"ת
 בשמו בס' מעון הברכות (דף י"ז). (2) הרב מ' אריה ליבוש
 שהיה יושב על כסא ההוראה בעיר קארעץ, מוזכר ג"כ שם (דף ו' ע"ב

⁶ לדעת הרב מ' יצחק אהרן איטינגא (כלילת יופי"ח"א דף קמ"ו ע"ב)
 והרב מ' צ"י מיכלאָהן בהקדמתו לס' שירת ישראל הם כולם בני הרב מ'
 חיים יוסף איטינגא (הנ"ל בפ"ב אות א' סמן 8), אמנם השערה מכחשת
 מאל"ה הוא, מפני שהרב בעל מעון הברכות יאמר בשער ספרו שהוא
 בן הרב מ' יוסף לנדא.

מ"ז ע"ב). (3 — הרב מ' אלכסנדר סענדר הכא על החתום בפנקס
הרב מ' שלמה רובנא בשנת תקט"ד (דע"ק ע' 127). (4 — הרב מ'
ישראל יונה, שהיה בתחלה רב העיר לובטלא, משם נתקבל
לאב"ד בעיר קעמפנא במחוז פוזנא, ויציא לאור, במשך הזמן
שהרביץ שם תורה, ספרו הגדול מעון הברכות (דיהנפורט תקע"ז
2°) על מס' ברכות, ושם העלתה נפשו אבר השמיטה י"ח ימים בירח
שבת בשנת תקפ"ד. מקורותיו יספר בהקדמת ספרו שירת ישראל
(ירושלם תרנ"ז 8°) הכולל באורים בתנ"ך. (5 — הרב מ' אליעזר
שהיה אבד"ק טורבין (מעלות היוחסין ע' ס"ז).

פרק רביעי.

(א) להרב מ' יעקב קא (הנ"ל בפ"ג אות ו' סמן 1) בן: הרב
מ' יהודה שנדפס ממנו מכתב מליצה בראש ס' דבר חכמה (לבוב
תקצ"ה 8°), חתן הרב מ' שלמה ליפשיץ אבד"ק סלוצק, ויהי גם הוא
אחד הקנדידים להשיג משרת הרבנות בעיר פראג, לפני בא שמה
הרב שי"ר (השוה בערנפעלד, תולדות שי"ר ע' 93), וימת בעיר בראדי
בשנת תר"ב, ו' תשרי (מופת הדור ע' 72).

(ב) בני הרב מ' שמואל לנדא הנולדים לו מאשתו מ' רעכל
(הנזכרים בפרק ג' אות ד' סמן 2) הם: (1) הרב מ' אברהם יעקב
לנדא, מן המיוחסים בנכבדי הקהלה, קרואי מועד, יועץ ונכון דבר,
אוהב ואהוב ושש לעשות צדק בנפש נדיבה, מת בחצי ימיו לדאבון
לב כל מכיריו (ק"נ ע' 254) בשנת תקפ"ח בעיר ווילנא. — (והוא אבי
הרב מ' שמואל לנדא, שהיה חתן הרב מ' יצחק האבד"ק וואלאזין,
— וימת בשנת ה'כ"ד לימי חייו בוילנא, — ואבי הרב מ' יקותיאל
זלמן לנדא שהיה בתחלה רב העיר וויטעבסק, ובשנת תרל"ח נתקבל
לרב עדת החסידים בעיר פטרבורג ויאספה שם אל עמיו ביום כ"ו טבת
תרנ"ה, ובס' מקור ברוך (ווילנא תרכ"ו 4°) נדפסו תשובותיו (עיר ווילנא
ע' 159, 272). (2) הרב מ' יצחק אליהו לנדא המחבר ס' מענה
אליהו על התנא דבי אליהו (ווילנא ת"ר 4°) ועוד ספרים רבים

ונכבדים (השוה על אדותו: מגיד, עיר ווילנא מע' 92 והלאה, פינן, כנסת ישראל ע' 632), ונפטר בשנת תרל"ז. — (והוא אבי הישיש הנכבד הר' שמואל לנדא בדובנא, עיר דובנא ע' 35). — (3 הרב מ' אליעזר, שהיה חתן הרב מ' חיים במ' בנימין ברודא האבד"ק הוראדנא, התישב בעיר מגור חותנו ונתמנה לאחר ראשי העדה ופרנסיה ויחבר ס' דמשק אליעזר, לבאר וללבן דברי הגר"א בכאורו לש"ע א"ח (ווילנא תרכ"ח — ד' 2^ו), וימת שם בשנת תרמ"ג, י"ג שבט. (עיר ווילנא ע' 272, כנסת ישראל ע' 125).

ג) להרב מ' ישראל לנדא (הנ"ל בפ"ג אות ו' סמן 3) ג' בנים: 1) הרב החכם הכולל מ' משה לנדא, פרנס ומנהיג עדת פראג, מדפיס ומחבר ספרים מועילים, כמו מערכי לשון על הערוך וכמו כן תרגום הרבה ספרים לשפת אשכנזית, וימת בשנת תרי"ב בפראג. — 2) הרב מ' אלעזר לנדא, שהיה רב העיר בראדי, ויחבר ס' יד המלך (לבוש תק"ע-פ"ד 2^ו) על הרמב"ם, החביב מאד בקרב לומדי גפית בעיון ועמקות, מפני סברותיו וחדושי הנפלאים, ויאסף אל עמיו במגפה בשנת תקצ"א, ויקונן הר' אברהם נאטקיש אבל כבד על מותו (זאלקווא תקצ"א 8^ו), וקורות ימי חייו כתוב בס' מופת הדור ע' 77. — 3) הרב מ' יהושע, הרביץ תורה וישב כסאות למשפט בעיר ראדאם בפולניא (דע"ק ע' 133).

ד) מ' פרידא (הנ"ל בפ"ג אות ו' סמן 4), אשת הרב מ' יוסף האבד"ק פוזנא, היא אם הרב מ' יהודה לנדא שהיה אב"ד העיר וולאדאווי, חבר ס' בית יהודה על ד"ח ש"ע ושיטות הש"ס (לבוש תקצ"א 2^ו), ואחרי מותו מלא מקומו בוולאדאווי בנו הרב מ' יצחק לנדא, שהסכים ע"ס דברי תורה (לבוש תקצ"ג 2^ו), ויחבר ס' מנחת יצחק (לבוש תקצ"א 2^ו) על הל' מוען ונטען.

ה) ואלה תולדות הרב מ' ישראל יונה (הנ"ל בפ"ג אות ז' סמן 4): 1) הרב מ' אריה ליב, שהיה חתן הג"מ יצחק מייזלש האבד"ק קאמניץ המחבר ס' חוסן ישועות. — 2) הרב מ' יוסף שמואל אשר מלא מקום אביו ברבנות בקעמפנא, ויחבר ס' משכן שילה (ברסלא תקצ"ג 4^ו). — 3) הרב מ' אברהם אהרן משה המת בימי עלומיו, ואביו מביא ד"ת כשמו בס' מעון הכרכות פעמים רבות.

* * *

כאסף קציר קמה, קבצתי הפעם על יד לאגודה אחת. כל מה שמצאתי אנכי מספור ומפורד בספרים שונים על אדות בני לנדא; ערכתי וסדרתי הכל מה שנוגע למשפחותם ותולדותם כשלשלת ארוכה, להראות לכל, איך התורה מחזרת על אכסניא שלה, בין צאצאי בני לנדא, והאבות הנחילו תורתם לבניהם, מאז הופיעם בעיר לנדא, ואלה לזרעם אחריהם בנים יולדו, ועד היום הזה הם שתולים בבית ה', ובחצרו יפריחו, בחכמה, דעת ויראת ה', וכל אכחד תחת לשוני, כי עוד השארתי עוללות במלאכתי זאת, יען מלבד הענפים הרבים שהכאתי פה ותארתי מוצאם ומובאם עוד נודעו לי רבים אשר למשפחת לנדא יחשבו גם הם כמו: הרב מ' אשר אהרן ברי"ל המחבר ס' אהבת המלך (ברסלא תקצ"ב 8°); הרב מ' בנימין זאב מדרעזען (השוה, פינן, כנסת ישראל ע' 68); הרב מ' יוסף המחבר ברכת יוסף (לבוב תרכ"ט 2°); הרב מ' יצחק אייזק ובניו (ראה לוחות זכרון ע' 118); הרב מ' יצחק הלוי המחבר בית הלוי (פפא"מ תרי"ח 8°); הרב מ' יקותיאל זלמן (ראה קריה נשגבה ע' 48); הרב מ' צמח ב"מ שמואל המחבר ס' משען מים על אגדות בראשית (ווילנא תקפ"ט 8°) ועוד; הרב מ' שאול ובניו (השוה על אדותם בס' לו"ז), ועוד רבים וכן שלמים, אמנם למרות יגיעתי הרבה לא צלחה בידי לדעת התקשרותם אל בני לנדא, ואולם תקותי תעודדני, כי להאיש אשר גלוי וידוע לפניו, לסדר איזה דורות קדומים מאנשי שם אלה, עד נקלה יהיה לאל ידו לסדר שלשלת יחוסם בעזרת מלאכתי זאת, והיה זה שכרי חלף עבודתי;

למען דעת! כי המלקט המו"ל הס' "שם הגדולים השלם" איש חסר דעה וחסר דעת, האומר בחוצפתו היתרה: "לכבוד עיר מולדתי ק"ק קראקא הרשתי להזכירם... חכמי עירנו קדושי' רבניה גדולי' וסופרי' אותם שלא הובאו עדיין זכרונם בספרי דורשי קדמוניות עד היום", הקנאי הזה גנב הדברים מספרי "לוחות זכרון" מובן מנפשיה מבלי הזכיר המקור, יען גם זה היא ממדת ה"חסידות", וכנראה למד זאת מאת "ידידו" החוקר הגדול המתלבש ג"כ במלית שאינה שלו.

מ פ ת ח

לשמות האנשים והנשים

ממשפחת לנדא

המובאים בחוברת הזאת עפ"י סמני העמודים.

אברהם אהרן משה ב"ר ישראל יונה 22. א' ב"ר יעקב ברוך 11. א
יעקב 21. א' ב"ר צבי 15. א' ב"ר צבי יוסף 19. אליעזר ב"ר יוסף 21. א'
ב"ר שמואל 22. — אלכסנדר ב"ר יוסף 21. — אלעזר ב"ר יוסף 19. א'
ב"ר ישראל 22. — אריה ב"ר ישראל יונה 22. א' ליבוש ב"ר יוסף 20. א'
ליב ב"ר יצחק 16. — אשר ב"ר יצחק 15. א' אהרן בעריל 23.

בנימין וואלף 22. כ"א ב"ר יחזקאל 18. ביא ב"ר יצחק 12.
ביטל 12.

דוב ב"ר אברהם 17. דניאל 12

הירש ב"ר צבי יוסף 19.

וויטוש 13. ווי' ב"ר צבי 19

זיסקינד ב"ר יעקב 20.

חיה ב"ר אלעזר 15. חיים ב"ר אברהם 17.

יהודה 5. 22. י' ב"ר יעקבא 21. י' ב"ר צבי 15. — יהושע ב"ר
ישראל 22. — יוסף 23. י' ב"ר אברהם 17. י' ב"ר יהודה 18. י' ב"ר
יחזקאל 18. י' שמואל ב"ר ישראל יונה 22. י' ב"ר יצחק 12. — יחזקאל
ב"ר בנימין וואלף 13. י' ב"ר יהודה 17. י' ב"ר צבי 15. — יעקב ברוך ב"ר
יהודה 5. י' ב"ר יצחק 16. י' ב"ר יחזקאל 20. י' ב"ר חיים 19. י' שמחה
ב"ר יוסף 20. — יצחק 14. 23. י' ב"ר יהודה 22. י' אייזק 23. י' ב"ר
יקותיאל 12. י' אליהו ב"ר שמואל 21. — יקותיאל ב"ר משה 12. י' ב"ר
יעקב 11. י' ב"ר שמואל 21. י' זלמן 23. — ישראל ב"ר יחזקאל 20. י'
יונה ב"ר יוסף 21.

משה ב"ר יקותיאל 11. מ' ב"ר ישראל 22. מירל ב"ר יחזקאל 19.

נסתלי הירץ ב"ר א' 17. נ"ה ב"ר יעקב 20.

פרידא ב"ר יחזקאל 20.

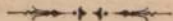
צארט 12. — צבי ב"ר יחזקאל 13. צי' יוסף ב"ר יצחק 15. צ' ב"ר

יוסף 19. — צמח ב"ר ש' 23.

ריינצה ב"ר יעקב 19. — רעכעל ב"ר חיים 19.

שאוול 24. — שמואל ב"ר חיים 22. ש' ב"ר יחזקאל 20. ש' ב"ר

משה 12. ש' ב"ר אברהם יעקב 21. שרה רבקה שינדל ב"ר יצחק 16.

אֵי רֵן רַמְשֵׁפֶה־חַת רֶנֶדֶז

(עפ"י הספר "בני כנא למשפחותם")

ר' יהודה לנא

ר' יעקב

ר' אברהם ר' יקותיאל
ר' משה

ר' יקותיאל ר' שמואל
ר' יצחק ר' דניאל

ר' יוסף ר' בנימין וואלף
ר' יחזקאל

ר' צבי הירש

ר' אברהם

ר' יצחק

ר' וואלף טארנר
ר' יחזקאל

ר' יחזקאל

ר' בנימין זאב
ר' יעקב שבתה ר' ישראל יונה ר' אריה ר' אלכסנדר ר' אליעזר

ר' אריה לייב ר' יוסף שמואל ר' אברהם אהרן משה

ר' יהודה

ר' יחזקאל ר' יוסף

ר' יקותיאל ר' ישראל פרידא
ר' יהודה

ר' יהושע ר' משה ר' אלעזר
ר' יצחק

ר' נפתלי הירץ

ר' שמואל ר' יעקבא

ר' יהודה

ר' דוב ר' יעקב

ר' נפתלי הירץ

ר' דוב ר' יוסקנר

ר' אליעזר

ר' יצחק אליהו ר' שמואל

ר' חיים

ר' יעקב רעכל

ר' אברהם יעקב ר' שמואל

ר' יוסף ר' אלעזר

ר' צבי ר' אברהם

ר' אלעזר

ר' אברהם

ר' יוסף ר' יעקב

ר' אברהם

ר' אריה לייב ר' אשר

ר' יוסף ר' הירש

